

Virtualus Olimpo dievų choras

Ingrida Alonderė

Pirmą kartą istorijoje Homero poemoje „Iliada“ buvo išvardinti visi dvylika Olimpo dievų, nurodant visų jų funkcijas. Galbūt todėl kompozitoriaus Arturo Bumšteino naujasis darbas vadinasi „Olympian machine“, kurį operos festivalis NOA 2018 m., balandžio 17 d. pristatė Vilniuje, Menų spaustuvėje. Pasaulinė premjera buvo įvardinta ne kaip opera, bet kaip garso instaliacija – performansas.

„Olympian machine“, pasak kūrėjo, tai tąsa dar nuo 2015 m. NOA festivaliui kurto garso vaidinimo „Audiokaukas“, kuriame garso įrašai buvo sukomponuoti koliažo principu ir pateikti istorijos pavidalu. Šių metų premjeros kūrybinis procesas prasidėjo 2017 metų sausį – vasarį, kuomet idėjos autorius darė įrašus su 12 specialiai projektui atrinktų žmonių. Viskas atrodė taip: Bumšteinas atskirai kiekvienam dalyviui įrašų studijoje perskaitė Homero poemos „Iliada“ santrauką, po kurios „atlikėjas“ buvo paliktas vienas su mikrofonu priešakyje ir turėjo atpasakoti tai, ką išgirdo. Taip buvo sukurta garso instaliacija, kurioje dalyvauja žmonės, patekę į keblią situaciją.

Kodėl įvardinu tai kaip keblią situaciją? Įsivaizduokite, prasideda pasirodymas „Olympian machine“. Scenoje prieblanda, gana tamsu, joje stūkso dvylika ant stovų pastatytų skirtingo dydžio kolonėlių, šone – mikrofonas. Prie jo prieina Bumšteinas su keliais A4 dydžio baltais lapais ir ima ramiu tonu (žiūrovams nenumanant, kaip ilgai tai tęsis) skaityti „Iliadą“. Pirmiausia – tai ne pasveikinimo žodis, bet kūrinys, kurio reikia pradėti klausytis. Vėliau, bandant įsijausti, dingteli, jog visiškai nebepameni pradžios. Na, stengiesi išgirsti, kas bus toliau, stengiesi atsiminti... Bet tai ne taip paprasta. Troja, Olimpas, Hektoras, Achilas, Patroklas, Dzeusas, Atėnė, Hera, Arėjas, Achilas, Arėjas, Achilas, Achilas... Kas? Koks kraujas? Kokia jūra? Kokie žirgai, pranašaujantys žirgai?! Pasiduodu. Bet tai ne pabaiga. Dar liko, jei neklystu, vienas ir paskutinis lapas su tekstu. Susikaupiam ir klausomės toliau. Ką gi, baigėsi. Aš žinau – tai Homero „Iliada“!!! Na ir kas?

Taigi, taip kiekvienas dalyvių, kuriems buvo skaitomas tekstas, susidūrė su pačiu savimi. Reakcijos jų – labai skirtingos, buvo kalbama, mąstoma gana įvairiai. Vieni istoriją siejo su asmeninėmis patirtimis, atsiminimais, kiti darė išvadas besiremiant kasdienybe, pasaulio problemomis, kartais buvo pasakojamos keistos asociacijos.

Iš scenos pasitraukus autoriui, prasidėjo naujas pasakojimas. 12 dalyvių – 12 virtualių Olimpo dievų – 12 scenos kolonų. Kiekviena garso kolonėlė, atstovavusi skirtingas žmones ir kuriam pradėjus šnekėti, ji buvo apšviečiama. Tiesa, nors scenoje buvo sukurta visai paprasta vizualizacija iš blyksinčių garso kolonėlių, nebuvo išvengta techninių klaidų. Viena dalyvė iš Olimpo dievų choro, kas kartą jai imant „dainuoti“, būdavo pavėluotai apšviesta. Tai kartojosi viso pasirodymo metu. Tačiau performansas greitai „įtraukė“ ir svarbu buvo, kaip ir ką kalba dalyviai, kaip manieringai vinguriuoja pokalbiai. Istorija buvo vystoma temomis: pradžioje – išsakytos pirminės mintys, dalyvių reakcija į užduotį, viduryje buvo įvairių išskirtų epizodų iš „Iliados“, kurias turbūt autorius išrinko pagal jų gausumą, labiausiai aptartas ir apkalbėtas (karas, jūra, moterys). Gale buvo vardinami „Iliados“ vardai, o kūrinys pasibaigia ramiais apmąstymais „kokia to prasmė“. Taigi, „Olympian machine“ struktūra labai aiški – pasakojimas nuoseklus, su didesnėmis ar mažesnėmis bangomis, kartais ramiu liūliavimu, su tylos pauzėmis, judresne ir garsesne kulminacija.

Visos paliestos ir išnaudotos autoriaus temos pačių dalyvių buvo atspindėtos labai skirtingai: nevienodas situacijos supratimas, įvairiapusiškos nuotaikos, savitas įsijautimas, išskirtinis pergyvenimas, nerimas, baimė, net liūdesys. Ne vienas žmogus pasisakė, jog ši istorija ir situacija jį privertė pasijusti blogai. Įdomu tai, jog iš anksto nebuvo kuriami personažai (išskyrus tikslingai

išrinkti skirtingo amžiaus, profesijos dalyviai), nebuvo parašytas libretas ir išmoktos partijos. Kiekvienas dalyvis buvo toks, koks jis yra iš tikrųjų atsidūręs nepatogioje situacijoje. Tai kūriniai suteikė organiško natūralumo ir tikrumo. Dažnai tam tikri žodžiai pastūmėdavo įsijausti į būsenas, įsivaizduoti, ką jie išgyvena.

Sukurta atmosfera – gana intymi, bet šiek tiek niūroka. Spalvos tamsios, apšvietimo beveik nėra. Visas žiūrovų dėmesys buvo nukreiptas į priešais juos lygiai horizontalia eile sustatytas kolonėles. Vienai apsišvietus, paprastai akys krypta link tos pusės – tarsi žiūrint į žmogų ir laukiant, ką jis pasakys. Taip viso performanso metu – šviesos įsijungia – akys šokinėja – ausimis gaudai garsą ir žodžius. Taip pat, nuo pat pradžių, kuriant ramų bendrą lauką, buvo grojama lėta, netrikdanti muzika. Didelės įtakos garso instaliacijai ji neturėjo ir paprastai tai buvo tik fonas. Tačiau kartas nuo karto besikeičiantys kūriniai buvo it ženklas į netrukus prasidėsiančią naują pašnekesių temą.

„Olympian machine“ – eksperimentas su gyvo garso skambesio derinimu bendroje 12-kos dalyvių paletėje. Išnaudotas ir pateiktas publikai garsas, pasak autoriaus, būtent toks koks buvo įrašytas įrašų studijoje, neapdorojamas elektroninėmis priemonėmis. Taigi, šiuo atveju kūrėjas kaip pagrindinę raiškos priemonę pasirinko manipuliaciją balsų ir pasisakymų temomis, kurti vaidinimą ir pokalbio teatrą, atsisakydamas elektroninio garso transformacijų.

Performanso gyvumą lėmė ne tik nesuvaidintos reakcijos bei išgyvenimai, bet ir balso tembras. Kiekvienas dalyvis turėjo savitą, išskirtinę garso spalvą, kuria autorius, mano nuomone, sėkmingai naudojosi kurdamas istorijos bangas, bandydamas sukelti tam tikras emocijas, patraukti žiūrovo – klausytojo dėmesį. Visas šis žaidimas (lai autorius nesibodi šio žodžio) buvo be galo įdomus ir įtraukiantis. Skirtingo aukščio ir spalvos tembrai išsiskirdavo, buvo lengva „pagauti mintį“, suprasti, kas ką papildė, kur pratęsiama mintis, užbaigiamas sakiny.

Garso instaliacijai baigiantis, buvo matyti įvairios salėje sėdinčiųjų būsenos: keli susiėmę už galvos, vieni pasirėmę alkūnėmis į kelius laukė pabaigos, kiti tarsi meditavo. Tačiau dauguma buvo suklusę ir, galėčiau įvardinti kaip susidomėjusius bei laukiančius atomazgos, kur kūrinys galų gale atves, kaip paveiks.

Manau, „Olympian machine“ neįmanoma tiksliai apibrėžti ar „įsprausti“ į kažkokius stilistinius terminus, „įdėti“ į tikslų muzikinių apibūdinimų rėmus. Galbūt tai galima vadinti garso instaliacija, eksperimentu – performansu, garsine – eksperimentine muzika, nesuvaidintų emocijų koliažiniu performansu – viskas tinka. Pats kūrinio autorius susitikimo metu drąsiai tarė, jog šį kūrinį galime vadinti opera. Todėl aš drįsčiau teigti, jog jis – tikras eksperimentatorius – žmogus, savo paties pastangomis siekiantis išsiaiškinti, sukurti ką nors naujo, nevengiantis rizikuoti, pažeisti standartus, kanonus. Tokia ir pasirodė NOA pasaulinė premjera – ryški bei įsimintina dėl nuoširdžių dalyvių ir meistriško darbo, kurį įdomiai, savitai, bet organiškai sukūrė autorius. Galima pastebėti – „Olympian machine“ gana ryškiai atskleidžia kūrėjo estetinius prioritetus ir kriterijus, požiūrį į garso – triukšmo poveikį, įsivaizduojamus idealus bei individualią elektroninio kūrybiškumo sampratą. Autorius tobulai susikūrė terpę parodyti kūrybinį individualumą ir originalumą, sukeldamas keistą, įkvepiantį džiugesį.